

МОДЕРНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ СТАНОВЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО ПОСТУПУ

Пашков Володимир Васильович,
Запорізька обласна академія післядипломної педагогічної освіти
м. Запоріжжя, Україна

Актуальність проблеми зумовлено необхідністю адаптації системи вищої освіти та професійної підготовки фахівців до динамічних змін у сучасному глобалізованому світі. Перетворення освіти на один з вирішальних соціокультурних чинників інформаційного суспільства потребує відповідних змін як в організації системи національної вищої системи, так і в змісті, формах і методах навчального процесу.

Концептуальні засади глобальних змін репрезентовані дослідженнями Ф. Фукуями, З. Бжезинського, Г. Кіссінджера, І. Валлерстайна, Дж. Белла, Е. Тоффлера, В. Іноземцева, Й. Масуди. Розробка методології аналізу сучасної освіти як детермінанти розвитку постіндустріального суспільства є своєрідною новацією у аналітичній філософії (К. Нора, М. Мінк, Е. Тоффлер, Т. де Шарден, А. Швейцер, М. Шелер, Ф. фон Хайек та інші). Провідні автори сучасної постмодерністської філософії (Т. Кун, Ж.-Ф. Ліюгар, Р. Рорті, П. Фейєрабенд, М. Фуко, Ф. Хіггс, П. Штомпка та інші) вважають, що неможливо досягнути природу речей незалежно від соціальних чинників; їм належить формулювання нових теорій, що претендують на пояснення масштабних культурних змін у сучасну епоху.

Ствердження філософії освіти як самостійної ділянки філософського знання та її конституювання на пострадянських теренах і в Україні пов'язане, зокрема, з іменами В. Андрущенка, Б. Гершунського, І. Зязюна, К. Корсака, В. Кременя, В. Лугового, М. Лукашевича, В. Лутая, М. Михальченка, М. Розова, П. Таланчука, Х. Тхагапсоева, А. Урсула, П. Щедровицького та інших вчених.

Різноманітні аспекти формування сучасної філософсько-освітньої парадигми з огляду на становлення інформаційного суспільства, культурно-цивілізаційні засади функціонування освіти, світові тенденції в її реформуванні, а також актуальні проблеми модернізаційних зрушень в системі вищої освіти в контексті входження України до європейського освітнього простору розглядаються в роботах В. Ащрущенка, В. Астахової, В. Бежа, В. Вікторова, П. Гнатенка, Д. Дзвінчука, А. Джуринського, М. Згуровського, С. Клепка, Н. Коломінського, К. Корсака, И Кушерця, В. Лугового, М. Лукашевича, В. Лутая, О. Навроцького, С. Ніколаєнка, Н. Ничкало, В. Огаренка, Н. Огнев'юка, М. Романсика, В. Ткаченка, І. Утюж, В. Шинкарука та інших вітчизняних науковців.

Незважаючи на достатньо потужний масив наукових публікацій з актуальних освітянських питань, сьогодні потребують подальшого аналізу

проблеми модернізаційного поступу та ефективного функціонування національної системи вищої освіти в умовах сучасного глобалізованого, інформаційного суспільства знань та з огляду приєднання України до Болонського процесу.

Входження України до європейського освітнього простору, орієнтація національної системи вищої освіти на європейські освітні стандарти, що детермінована вимогами інформаційного суспільства, зумовили необхідність висвітлення в даній статті стратегічних напрямів, реальних шляхів і заходів модернізаційних зрушень у національній системі вищої освіти на тлі Болонського процесу.

Інформаційне суспільство - «суспільство знань» - потребує якісно іншої освіти, а тому зумовлює перебудову освітніх систем їх модернізацію відповідно до глобалізаційних викликів часу. Зокрема, нагальною потребою сьогодення для більшості країн світу постає необхідність переведення від усталеної адаптаційної освітньої моделі, притаманної індустріальному і постіндустріальному суспільствам до моделі інноваційної, мета якої, на думку Е. Тоффлера, полягає у розвитку здібностей людини швидко й раціонально адаптуватися до мінливих умов [4, с. 449].

В умовах формування інформаційного суспільства функціональними особливостями вищої освіти виступає не тільки здатність передачі нагромадженого в попередні роки обсягу знань навичок, але й спроможність фахівців з вищою освітою сприймати наукові ідеї, технічні новації і методи виробництва, використовувати на практиці інноваційні, креативні підходи до вирішення конкретних виробничих завдань і проблем, розвивати у майбутніх працівників новаторські здібності, ініціативність, підприємливість. Завдання вищої школи як соціального інституту полягає в тому, щоб сприяти професійній самореалізації індивіда, навчаючи його професійно спрямованій взаємодії з навколишнім природним і соціальним середовищем.

Фактично йдеться про створення модернізованої моделі вищої освіти, здатної адекватно реагувати на глобалізаційні виклики часу, зокрема — на кон'юнктуру попиту та пропозиції на світових ринках праці, які вимагають забезпечення підготовки робочої сили, професійно-кваліфікаційні параметри якої відповідають потребам соціально-економічного розвитку суспільства, виступають як визначальні чинники росту конкурентоспроможності людських ресурсів.

Загальна ідеологія модернізації освіти, на думку В. Андрущенка, має бути спрямована на підвищення її ефективності і конкурентоздатності, її сутність полягає в «...збереженні минулого, його очищенні від деформацій і осучасненні у відповідності зі світовим досвідом» [1, с. 372].

Поділяючи думку вітчизняних та зарубіжних фахівців, вважаємо, що нагальна потреба в модернізаційних зрушеннях у вищій школі вимагає концептуального вдосконалення системи освіти і професійної підготовки фахівців у таких напрямках: 1) формування ставлення до людини як мети соціального прогресу, а не засобу; 2) орієнтація на активізацію людського капіталу у вищій освіті і професійній підготовці, що базується на концепції

гармонійного розвитку людини; 3) реформування системи вищої освіти і професійної підготовки є стратегічними для забезпечення якості фахівців; 4) продукування в процесі підготовки спеціаліста глибокої професійної компетентності і соціальної відповідальності при вирішенні завдань науково-технічного прогресу, соціального і культурного розвитку [5, с. 2-3].

Структурне реформування національної системи вищої освіти, зміна освітніх програм і проведення необхідних інституційних перетворень у вищих навчальних закладах України здійснюється в рамках Болонського процесу. У багатьох документах Болонського процесу зазначається, що він не передбачає уніфікації змісту освіти, натомість кожна країна-учасниця має зберегти національну палітру, самобутність та надбання у змісті освіти і підготовці фахівців з вищою освітою, а далі запровадити інноваційні прогресивні підходи до організації вищої освіти.

На конференції «Нові виклики європейській вищій освіті – подолання складнощів в глобалізованому суспільстві», що відбулася восени 2007 року у Страсбурзі, було розпочато реалізацію 3-го проекту Ради Європи з подальшої реформи вищої освіти в країнах-учасниках Болонського процесу. Запропонований Радою Європи проект з подальшої реформи європейської вищої освіти передбачає її поетапну реалізацію [6].

Перший етап є періодом з'ясування питань щодо формування готовності суспільства і кожної людини зокрема до викликів світу. На наступному етапі має визначитися тип структури вищої освіти, адекватної проблемам світового розвитку. Сучасна освіта має забезпечувати виконання низки завдань, зокрема закласти підвалини для економічного успіху, політичної стабільності сталого суспільного розвитку тощо. Реалізація цих завдань можлива через створення системи підготовки фахівців, перепідготовки, підвищення кваліфікації фахівців, яка адекватно реагує на запити ринку праці та здатна прогнозувати його розвиток. В умовах сучасного суспільства знань актуалізувалась необхідність підготовки до життя активних громадян демократичного суспільства, їх особистісний розвиток, виокремлення дієвих наукових та освітніх пріоритетів, що забезпечать якість підготовки фахівців.

На думку В. Шинкарука, стратегія розвитку вищої освіти України в умовах Болонського процесу передбачає створення інфраструктури, яка дозволить вищим навчальним максимально реалізувати свій індивідуальний потенціал в плані задоволення високих вимог європейської системи знань та адаптувати систему вищої освіти України до принципів, норм, стандартів і основних положень Європейського простору вищої освіти прийнятних і ефективних для нашої держави і суспільства [5, с. 6].

Модернізація структури вищої освіти зумовлюється необхідністю проведення низки реформ. Задля збереження національних надбань та унеможливлення руйнації національної системи освіти, проводити їх потрібно виважено, поступово, заздалегідь підготувавшись організаційно і фінансово. Серед складових модернізації структури вищої освіти України, які

є надзвичайно важливими для її подальшого розвитку, нам бачиться за доцільне виокремити такі:

1. Модернізація структури вищої освіти України вимагає змін у системі законодавчого і нормативно-правового. регулювання вищої освіти з урахуванням вимог європейської системи стандартів та сертифікації, які сприятимуть розвитку національних культурних цінностей, демократії і гуманізму як основних чинників функціонування громадянського суспільства.

2. Пріоритетного значення в контексті формування конкурентоспроможної системи освіти набуває запровадження в навчальний процес унікальних, інноваційних, креативних елементів, новітніх досягнень освіти і науки. Адже забезпечення поступального суспільного розвитку залежить від людей, які міркують і працюють творчо, без усталених штамтів, спираючись на сучасні науково-технічні досягнення. З огляду на це, основна увага має приділятися загальному розвитку особистості, її культурологічній і комунікативній підготовленості, здатності самостійно здобувати і розвивати знання, формувати інформаційні та соціальні навички [3].

3. Важливим чинником у модернізаційних зрушеннях має стати гуманізація освітнього процесу, зокрема – орієнтація на особистісно-орієнтовану освіту, гармонійний розвиток особистості слухача, студента, формування не тільки компетентних фахівців, а й високодуховних молодих людей, патріотів України.

4. Не розв'язаними на сьогодні залишаються проблеми соціального виміру національної вищої освіти. Реформації в її структурі мають забезпечити соціальний контекст вищої освіти, що надасть можливість випускникам вищих навчальних закладів формувати успішну професійну кар'єру на принципах соціальної справедливості, відповідальності, загальнолюдських цінностей. Успішна взаємодія з соціальними партнерами дозволить вирішувати проблеми працевлаштування випускників, забезпечувати контроль за якістю їхньої підготовки, прогнозувати потребу у фахівцях певних професій, удосконалювати зміст професійних програм відповідно до вимог сучасного виробництва.

5. Модернізація структури вищої освіти має на меті запровадження національної системи кваліфікацій, процес формування якої ще триває, та її гармонійну узгодженість із системою кваліфікацій Європейського простору вищої освіти. Формування національної системи кваліфікацій має забезпечити *по-перше*, прозорість, відкритість і визнання термінів та періодів підготовки фахівців з вищою освітою в Україні, а *по-друге*, національна система кваліфікацій має бути сертифікована відповідними європейськими структурними органами, що дозволить запровадити у вищу освіту України новий додаток до диплома європейського зразка.

6. Реформування вищої освіти має торкнутись й оптимізації мережі вищих навчальних закладів, а також визначення типів доуніверситетських і університетських навчальних закладів. Подібні реформації зумовлені необхідністю забезпечити належну якість освіти у вищій школі [2].

7. Модернізація структури вищої освіти передбачає запровадження, трьохциклової системи освіти (бакалавр - магістр - доктор філософії). Щоправда, навколо питання про підготовку на третьому циклі - доктор філософії (PhD)- тривають серйозні дискусії. Кінцевий варіант адаптації підготовки фахівців на третьому циклі ще не визначений, проте в умовах сьогодення постає нагальною потребою необхідність ґрунтовного обговорення з науково-педагогічною громадськістю низки проблем щодо запровадження третього Болонського циклу.

Отже, глобальний характер сучасної освіти в умовах становлення інформаційного суспільства, який характеризується посиленням інтернаціоналізації, стандартизації, підвищенням вимог до якості освіти, а також внутрішній соціально-економічний імператив зумовлюють необхідність оптимальної модернізації національної системи вищої освіти. З огляду на стратегічні пріоритети розвитку держави (ефективність соціально-економічного реформування, конкурентоспроможність національної економіки, розбудова соціально-правової держави, міжнародне визнання тощо), інтеграція вищої освіти до європейського освітнього простору стає стратегічно обумовленою і закономірною, а реформування її структури – нагальною необхідністю.

Література

1. *Андрущенко В.П.* Роздуми про освіту: Статті, нариси, інтерв'ю / В. П. Андрущенко // Знання України, 2010 – 670 с.
2. Забезпечення якості освіти – важлива умова інноваційного розвитку держави і суспільства. Матеріали до доповіді міністра освіти і науки Станіслава Ніколаєнко на підсумковій колегії МОН України (1-2 березня 2007 р., м. Харків) Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України – <http://www.mon.gov.ua>
3. Ключевые компетенции для обучения в течение всей жизни. Рекомендации Парламента и Совета Европы от 18 декабря 2006 г. «О ключевых компетенциях обучения в течение жизни» (2006/962/ЕС).
4. *Тоффлер Е.* Шок будущего / Е. Тоффлер // М.: «Просвещение», 2004.
5. *Шинкарук В.* Основні напрями модернізації структури вищої освіти України. // Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України – <http://www.mon.gov.ua>
6. Bologna Seminar Council of Europe Higher Education Forum on Qualifications Frameworks. Directorate General IV: Education, Culture and Heritage, Youth and Sport. Council of Europe Headquarters. Strasbourg. 11-12 October, 2007.